

Nr 3.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring; given Stockholms slott den 15 december 1922.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga bifogade förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

G U S T A F.

P. Albin Hansson.

Förslag till**lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.**

Häri genom förordnas som följer:

Utan hinder av vad i § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, stadgas rörande nämnda värnpliktigas tjänstgöringstid, må Konungen i förekommande fall förordna, att tjänstgöringstiden för sådan värnpliktig skall genom den värnpliktiges hemförlovning före tjänstgöringstidens slut minskas med det antal dagar, dock högst 60, som Konungen bestämmer.

Denna lag träder genast i kraft.

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15
december 1922.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Hansson anför:

Enligt den intill utgången av år 1925 gällande lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, må värnpliktig, som hyser allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringens fullgörande i den ordning gällande värnpliktslag förutsätter, i den händelse hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, samt, därest hans samvetsbetänkligheter avse varje tjänstgöring vid krigsmakten, i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning. Enligt § 3 i samma lag är tjänstgöringstiden under fredstid för ifrågavarande värnpliktiga bestämd i förhållande till det sammanlagda antal dagar, varunder tjänstgöring för utbildning samt reservtrupp- och landstormsövningar enligt värnpliktslagen åligger till resp. huvudkategori värnpliktiga (värnpliktiga i allmänhet; värnpliktiga studenter och med dem likställda) hörande vapenföra, som tilldelats de vapenslag, för vilka längsta tjänstgöringstid föreskrivits, i det att nämnda dagantal för nu ifrågavarande värnpliktiga (vapenvägrare och civilarbetare) förlängts med resp. 25 och 50 %. Med tillämpning av värnpliktslagens bestämmelser angående tjänstgöringstidens längd skola av den förra gruppen (vapenvägrare) de, som tillhöra kategorien värnpliktiga i allmänhet, fullgöra tjänstgöring i 493 dagar och de, som tillhöra kategorien studenter och med dem likställda, i 643 dagar, medan av den senare gruppen (civilarbetare) de, som tillhöra kategorien värnpliktiga i allmänhet, skola fullgöra tjänstgöring i 592 dagar

och de, som tillhöra kategorien studenter och med dem likställda, i 772 dagar. Emellertid har genom särskilda lagar en väsentlig minskning i utbildningstiden genomförts för värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1918—1922. Den längsta utbildningstid, som ifrågakommer för värnpliktiga, vilka under innevarande år påbörjat sin första tjänstgöring, är för kategorien värnpliktiga i allmänhet 225 dagar och för studenter och med dem likställda 330 dagar. För vapenföra av den förra kategorien, vilka påbörjat första tjänstgöringen (tjänstgöring i en följd) under första året, skall emellertid utbildningstiden ökas med 30 dagar. Härtill komma, jämlikt värnpliktslagen, för båda kategorierna en reservtruppövning å högst 25 dagar och en landstormsövning å 5 dagar.

Ehuru de ovan omförmälda lagarna angående minskad utbildningstid för särskilda årsklasser värnpliktiga icke innehålla någon bestämmelse beträffande s. k. samvetsömma värnpliktiga och lagen den 21 maj 1920 erhållit sådan avfattning, att den hänför sig till de i 1914 års värnpliktslag upptagna tjänstgöringstiderna, har, i enlighet med riksdagens uttalande, vid tillämpningen av lagen den 21 maj 1920 den förkortning av utbildningstiden, som vidtagits för vissa årsklasser värnpliktiga, kommit även de s. k. samvetsömma av nämnda årsklasser till godo; och har därvid tjänstgöringstiden för ifrågavarande värnpliktiga — fränsett den föreskrivna procentuella ökningen — beräknats till 225 resp. 330 dagar med tillägg av 25 och 5 dagar eller således till 255 resp. 360 dagar. Den ytterligare ökning av 30 dagar, som under viss förutsättning tillkommer vapenföra värnpliktiga, tillhörande kategorien värnpliktiga i allmänhet, har däremot ej ansetts härvid böra medräknas.

Av det anförda framgår, att den tjänstgöringstid, som för närvarande åligger s. k. samvetsömma värnpliktiga, utgör för vapenvägrare, tillhörande kategorien värnpliktiga i allmänhet, 318 dagar och, tillhörande kategorien studenter och med dem likställda, 450 dagar, samt för civilarbetare, tillhörande den förra kategorien, 382 dagar och, tillhörande den senare kategorien, 540 dagar.

Denna tjänstgöring skulle enligt lagen den 21 maj 1920 fullgöras i en följd. Häri vidtogs genom lag den 13 april 1922 (sv. förf.-saml. nr 145) den ändring, att civilarbetarna skola fullgöra tjänstgöringen i en följd eller i två omgångar. I fråga om vapenvägrarna gäller fortfarande bestämmelsen om tjänstgöring i en följd.

Vid antagandet av lagen den 13 april 1922 tillkännagav riksdagen, att riksdagen godkänt andra lagutskottets i ärendet avgivna utlåtande (nr 11), i vilket utskottet anför bland annat:

Enär den för s. k. samvetsömma värnpliktiga gällande tjänstgöringstiden otvivelaktigt faststälts med hänsyn tagen till den förmån, som tjänstgöring i en följd innebär, synes utskottet den nu tillämnade omläggningen av tjänstgöringen för civilarbetare till två omgångar böra föranleda, att frågan om tjänstgöringstidens längd för denna grupp av värnpliktiga upptages till förnyad omprövning. Då emellertid för ett bedömande av berörda fråga någon tids erfarenhet av ifrågasvarande civilarbete, sådant detsamma enligt numera inom försvarsdepartementet slutförda förarbeten planerats, synes synnerligen önskelig samt genom den tilltänkta uppdelningen av tjänstgöringen å två sommarhalvår dylik erfarenhet står att vinna utan att beslut i frågan behöver fattas vid innevarande riksdag, har utskottet ej ansett sig nu böra framlägga något förslag i ämnet, utan förutsätter, att Kungl. Maj:t, efter omprövning av frågan med ledning av erfarenheterna från det under innevarande år tillämnade civilarbetet, för nästkommande års riksdag framlägger det förslag härutinnan, vartill omprövningen kan föranleda. Utskottet vill i detta sammanhang ock ifrågasätta, huruvida icke en sådan stadga i värnpliktsförhållandenas provisoriska reglering numera vunnits, att det i samband med en eventuell reglering av tjänstgöringstidens längd för ifrågasvarande grupp av värnpliktiga kunde vara anledning att till vinnande av större klarhet rörande bestämmelsernas innebörd införa fixa tidsbestämmelser för längden av de tjänstgöringstider, som åligga de under lagen den 21 maj 1920 hänförliga värnpliktiga.

Innan jag närmare ingår på den av riksdagen sålunda berörda frågan om minskning av tjänstgöringstiden för omförmälda kategori värnpliktiga, anser jag mig böra lämna följande redogörelse för, huru tjänstgöringen ordnats för de värnpliktiga, vilka under år 1921 erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete.

Av dem hava

56 värnpliktiga inkallats till arbete vid domänstyrelsens skogsarbeten inom Hunnebergs revir för fullgörande av tjänstgöringen i en följd (med en hemförlovningsperiod om högst 30 dagar under tiden december 1922—januari 1923),

50 värnpliktiga inkallats till arbete vid domänstyrelsens skogsarbeten inom Hamra revir för fullgörandet av tjänstgöringen i två omgångar samt

45 värnpliktiga inkallats till arbete vid vattenfallsstyrelsens arbeten i Trollhättan eller Örebro resp. styrelsens torvtillverkningsarbeten vid Ramnäs för fullgörandet av tjänstgöringen i två omgångar.

För dem av sistnämnda 45 värnpliktiga, som varit därtill villiga, har sedermera beretts tillfälle att fullgöra tjänstgöringen i en följd (med en hemförlovningsperiod om högst 30 dagar under tiden december 1922—januari 1923). Härav hava samtliga utom sju velat begagna sig.

Det har sålunda visat sig, att möjlighet att fullgöra tjänstgöringen i en följd har kunnat beredas mer än $\frac{2}{3}$ av hela antalet värnpliktiga av kategorien civilarbetare.

Jag övergår härefter till den av riksdagen genom omförmälda uttalande berörda frågan om minskning av tjänstgöringstiden för vissa s. k. samvetsömma värnpliktiga.

Härvid är jag till fullo ense med riksdagen därom, att en omprövning av tjänstgöringstidens längd för ifrågavarande värnpliktiga borde komma till stånd, sedan genom någon tids tillämpning av lagen den 21 maj 1920 erfarenhet vunnits om lagens verkningar. Enligt min uppfattning bör emellertid en dylik omprövning icke begränsas till civilarbetarna utan omfatta även kategorien vapenvägrare.

Den förlängning av tjänstgöringstiden, som stadgats för båda dessa kategorier, har bland annat haft till syfte att motverka simulation. Såvitt erfarenheterna från den gångna tiden av lagens tillämpning giva vid handen, torde i det övervägande antalet fall nämnda syfte icke riskeras, även om tjänstgöringstiden skulle undergå någon förkortning. Ej heller eljest lär av nämnda erfarenheter kunna hämtas någon invändning mot en under vissa garantier företagen minskning av tjänstgöringstiden. Att för genomförande härav vidtaga en ändring av lagen den 21 maj 1920 synes mig likväl under nuvarande förhållanden mindre lämpligt, enär tjänstgöringstiden enligt nämnda lag normeras av bestämmelserna om tjänstgöringstiden för övriga värnpliktiga (värnpliktiga i allmänhet, studenter och med dem likställda), och dessa senare bestämmelser numera äro provisoriska. Först i samband med upptagandet av frågan om ny värnpliktslag vid den väntade revisionen av försvarsväsendet torde förslag böra utarbetas om definitiva bestämmelser beträffande längden av tjänstgöringstiden för de s. k. samvetsömma värnpliktiga. I avbidan härpå synes även frågan om minskning av tjänstgöringstiden för sistnämnda värnpliktiga böra lösas provisoriskt, och enligt min mening vore den lämpligaste formen härför, att Kungl. Maj:t erhöle bemyndigande att, efter prövning i förekommande fall, genom hemförlovning före tjänstgöringstidens slut medgiva värnpliktigt, varom här är fråga, den minskning av tjänstgöringstiden, som — dock inom viss gräns — befinnes skälig.

Väl möter det vissa svårigheter att finna en fast utgångspunkt för denna skälighetsprövning. Dels måste nämligen hänsyn tagas till den olika tjänstgöringstiden för vapenvägrare och civilarbetare och dels måste beaktas, att inom båda de nämnda grupperna tjänstgöringstidens längd varierar, beroende på huruvida och i så fall under huru lång tid den värnpliktige varit inkallad till tjänstgöring i vanlig ordning. Någon för alla till längden lika avkortningsperiod torde därför icke kunna fastställas. Ej heller torde man träffa det rätta genom att i varje särskilt fall beräkna avkortningstiden i procenttal av tjänstgöringstiden. Det bör därför enligt min mening få ankomma på Kungl. Maj:t att efter särskild prövning inom en viss gräns bestämma tiden för avkortning. En

utgångspunkt för prövningen torde man kunna finna i följande. Det stora flertalet av de värnpliktiga, som enligt lagen den 21 maj 1920 erhållit tillstånd att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring i särskild ordning, torde böra erhålla en avkortning, motsvarande tiden för reservtrupp- och landstormsövningarna ökad med 25 och 50 % för resp. vapenvägrare och civilarbetare. Vid beräkningen av nämnda värnpliktigas tjänstgöringstid har nämligen även dessa övningar tagits i beaktande, trots det att övriga värnpliktiga under de senaste åren genom upprepade riksdagsbeslut befriats från samma övningar. Därigenom skulle avkortningen i allmänhet bliva för vapenvägrare 37 dagar och för civilarbetare 45 dagar. Starka skäl tala emellertid för att avkortningen för civilarbetare blir något större än 45 dagar, och det synes mig därför lämpligt att den lagbestämda maximigränsen för avkortningen bestämmes till 60 dagar.

I frågan har jag inhämtat yttrande av cheferna för generalstaben och marininstaben.

Chefen för generalstaben har därvid förklarat, att som han måste bestämt avråda från, att tjänstgöringstiden för de värnpliktiga av 1920 års klass och senare årsklasser ytterligare avkortades genom befrielse från reservtrupp- och landstormsövningar, kunde han icke heller biträda en på en sådan avkortning grundad förändring i tjänstgöringstiden för de s. k. samvetsömna värnpliktiga. I anledning av andra lagutskottets ovan anförda utlåtande vände sig generalstabschefen vidare mot lagfästandet av den principen, att tjänstgöringstiden bleve av olika längd allt eftersom tjänstgöringen fullgjordes i en eller i två omgångar, enär en sådan princip vore olämplig för de vid krigsmakten tjänstgörande. Slutligen har generalstabschefen framhållit, att det jämförelsevis mycket stora antal samvetsömna, som under senaste året fått tillstånd att i stället för tjänstgöring vid krigsmakten fullgöra civilt arbete, syntes betinga den allra största försiktighet med beredandet av ytterligare lättnader. Under hänvisning till att Danmark för denna kategori hade en tjänstgöringstid, som vore tre à fyra gånger så lång som värnplikts-tjänstgöringen, och att i Norge tjänstgöringstiden, oberoende av inkallelse i en eller två omgångar, vore en och en halv gång så lång, anförde generalstabschefen, att med för närvarande rådande arbetslöshet torde icke heller den nu hos oss tillmätta tjänstgöringstiden för det stora flertalet innebära sådana olägenheter, att därigenom bereddes den säkerhet mot försök till missbruk, som lagen den 21 maj 1920 utan tvivel avsåge att giva. Generalstabschefen finge därför avstyrka varje minsk-

ning av de s. k. samvetsömna värnpliktigas, såväl vapenvägrares som civilarbetares, tjänstgöring.

Chefen för marininstaben har instämt i vad chefen för generalstaben yttrat.

Frågan, huruvida värnpliktiga av årsklasserna 1920 och senare år böra fullgöra reservtrupp- resp. landstormsövning eller icke, kan komma under omprövning först efter hand som frågan för nämnda årsklasser blir aktuell. Då det icke låter sig göra att för de s. k. samvetsömna värnpliktigas del avvakta utgången av sådan prövning, synes det mig vara att föredraga att beträffande dem utgå från det för närvarande sedan flera år tillbaka rådande förhållandet, att reservtrupp- och landstormsövningar inställas.

Vidkommande vad chefen för generalstaben med instämmande av chefen för marininstaben i övrigt invänt mot att genom nedsättning av tjänstgöringstiden ytterligare lätnader beredas de s. k. samvetsömna värnpliktiga, tillåter jag mig ånyo framhålla, att, såvitt man kan döma av erfarenheterna från den hittills förflutna tiden av lagens tillämpande, torde ett förkortande av tjänstgöringstiden i den omfattning jag föreslagit ej medföra ökad fara för missbruk.

Departementschefen uppläser härefter ett i enlighet med vad han förut anfört upprättat förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring, samt hemställer, att nämnda förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Tor Ericsson-Årje.